

Naša iskustva

Branka Fabčić-Horvatić

OD JEDNOSTAVNE DO SLOŽENE REČENICE U III GODINI STUDIJA FRANCUSKOG JEZIKA

U III godini studenti imaju jedan sat predavanja iz gramatike i jedan sat vježbi. Tema rada je analiza rečenice koja se nastavlja na rad prve dvije godine studija, u toku kojih su studenti detaljno obradili morfologiju vrsta riječi i sintaksu glagola. U III godini sistematiziraju se tipovi jednostavne rečenice (potvrдна i njene varijante) s osobitim obzirom na red riječi u francuskoj rečenici kao morfem. Zatim se prelazi na složenu rečenicu, nezavisnoga i zavisnoga tipa, što se u francuskom tradicionalno naziva »analyse logique«.

Pogledamo li u rječnik »Petit Robert« riječ »analyse« s oznakom Ling, vidjet ćemo da termin »analyse logique« označava raščlanjivanje složene rečenice na njene sastavne dijelove. Taj je termin toliko ukorijenjen u tradicionalnoj gramatici da, ako prolistamo gramatike toga tipa, ne možemo nigdje ni naći objašnjenje za termine »analyse grammaticale« i »analyse logique« jer su oni toliko familijarni generacijama učenika i učitelja da se više ne postavlja pitanje što oni znače. U svojoj gramatici »Grammaire française expliquée« *Galichet* navodi u čemu se sastoji »analyse logique« ali ne objašnjava termin, dok drugi autori gramatika tradicionalnoga tipa kao *Grevisse*, *Hamon*, *Bonnard*, *Steinberg*, *Nikolskaia-Goldenberg* taj termin ne spominju. Zna se dakle da je u rečenici:

Pierre qui roule n'amasse pas mousse.

Pierre, nom commun, féminin singulier, sujet od amasse; dakle radi se o gramatičkoj analizi (vrsta riječi i funkcija). Međutim, ako označimo da je »qui roule« zavisna relativna rečenica u odnosu na glavnu »Pierre n'amasse pas mousse«, govorimo o logičkoj analizi.

Tradicionalne gramatike kažu da zavisne rečenice kao sastavni dio složene rečenice imaju istu ulogu kao riječi u prostoj rečenici. Navest ćemo kao potvrdu samo nekoliko citata u originalu:

»Les propositions subordonnées jouent vis-à-vis du verbe de la proposition le même rôle que les compléments vis-à-vis du verbe dans la proposition simple« (*Galliot*).

»Les propositions subordonnées ont dans la phrase des fonctions analogues à celles du nom dans la proposition« (*Souché-Grünenwald*) »On appelle subordonnée une proposition qui a dans une phrase complexe la fonction d'un mot (nom, adjectif ou adverbe) (*Bonnard*) »Les subordonnées jouent dans la phrase complexe les mêmes fonctions que mots dans la proposition« (*Galichet*).

»La phrase complexe répète à l'étage supérieur la structure de la phrase simple« (Galichet)

Moderna lingvistika kritizira tradicionalnu gramatiku koja je ove tipove vježbi virtuosno izvodila, ali priznaje da se njene posljedice provlače i u suvremenoj teoriji.

Pogledamo li međutim što o tome kaže gramatika strukturalnog tipa Larousse: *Grammaire du français contemporain*, naći ćemo sljedeći primjer i tumačenje:

1. D'ordinaire, ma vieille voisine caressait les chiens les plus repoussants.
2. Or, je vis, quand je sortis, qu'elle regardait un caniche qui boitait.

Prema Larousseu te se dvije rečenice mogu analizirati paralelno:

D'ordinaire i *quand je sortis* označavaju priložnu oznaku (fonction circonstancielle).

Les chiens les plus repoussants i *qu'elle regardait un caniche qui boitait* dopunjuju preostale elemente: *ma vieille voisine* i *je vis*; označavaju objekt radnje i imaju funkciju objekta. Preostali glagoli govore što se događa (fixent un événement) i oslanjaju se na subjekt. U ovim rečenicama: *ma vieille voisine* i *je* imaju funkciju subjekta. Subjekt i glagol čine »jezgru rečenice«.

Uspoređujući dvije navedene rečenice, vidimo da sadržavaju identične funkcije, što znači da bismo ih mogli zamijeniti ne mijenjajući strukturu rečenice. One su međutim različite *prirode*: elementi druge rečenice sadrže sve što čini »jezgru rečenice«, to jest, subjekt i glagol; to su *rečenice* (propositives); elementi prve rečenice ne sadrže takvu jezgru, to su *grupe riječi*.

Prolistamo li nadalje Larousseovo izdanje »Comment s'initier à la linguistique« od pet knjižica (autori: *Fr. Dubois-Charlier* i *J. Dubois*) posvećenih rečenici uopće, vidimo da se u analizu složene rečenice uvode termini kao »phrase matrice« umjesto »principale« i »phrase enchâssée« umjesto »subordonnée«. Ne radi se, međutim, samo o promjeni termina, već i pristupu rečenici uopće. Na materijalu jednostavne rečenice može se npr. primijeniti transformacija jednosmjernog tipa (»unaire«), tj. dodavanjem, premještanjem, ispuštanjem ili supstitucijom nekih riječi pretvara se npr. potvrdna rečenica u upitnu, niječnu, pasivnu, itd. Međutim, transformacija »binarnog« tipa sastoji se u tome da uklopi dvije rečenice u jednu. Npr. rečenice:

Pierre est malade.

i.

Paul a appris la nouvelle.

transformirat će se u: Paul a appris que Pierre est malade.

Kako dakle nastaje složena rečenica?

Transformacijska gramatika označuje dijelove rečenice simbolima SN = syntagme nominal, SV = syntagme verbal, SP = syntagme prépositionnel.

Uzmimo rečenicu: Paul a appris quelque chose/une chose.

SN   SV   SN

Umjesto *une chose* može se staviti neka druga riječ kao npr: *la nouvelle* (Pierre a appris la nouvelle), ali može se uklopiti cijela rečenica koja će također imati karakteristike SN; dodat će se *que*. U cijeloj se operaciji neki elementi, dakle, dodaju a neki ispuštaju, kao što je već bilo navedeno. Pri

ovakvim operacijama doći će do podešavanja glagolskih načina i vremena (indikativ—konjunktiv, prezent—imperfekt, futur—futur za prošlost). Ta su podešavanja ovisno o glagolu, manje ili više prisilna.

Govoreći o kombinaciji rečenica, Jean Dubois zaključuje da je gramatika opis rečenica jednoga jezika. Gramatička pravila francuskog suvremenog jezika moraju omogućiti formiranje i objašnjenje svih rečenica za koje govorni subjekt smatra da pripadaju francuskom jeziku. O slijedovima riječi govornici izriču sud o njihovoj *gramatičnosti* (grammaticalité), tj. da li ti slijedovi pripadaju njihovom jeziku, da li odgovaraju pravilima njihova jezika i da li su te rečenice gramatičke. Npr. rečenica:

Pierre est sorti avant la fin du film.

Je gramatička rečenica, no:

*Est sorti avant la fin Pierre du film.

nije gramatička.

Citirajmo J. Duboisa: »La grammaire française est une description de toutes les phrases grammaticales du français... Une grammaire doit donc être un système qui permet de décrire et d'expliquer toutes les phrases, sans cependant avoir à en dresser la liste«.

Vratimo se sada našem studentu i upitajmo se kako će student koji u toku studija *uči* francuski jezik, da bi ga mogao *proučavati*, odrediti što je gramatička rečenica francuskog jezika. Naš student nije izvorni govornik koji može unaprijed odrediti što je gramatička rečenica u francuskom jezičnom sistemu, jer on to mora najprije naučiti na nizu modela, ali isto tako mora usvojiti mnoštvo gramatičkih pravila. Analizirajući francuske gramatike novijeg datuma koje su nastale na modernim lingvističkim teorijama, smatramo da se u njima o jeziku razmišlja, ali to je nešto što je dostupno onima koji jezik znaju. Na žalost, početnik i student koji *uči* nije u mogućnosti da razmišlja o materiji koja mu još uvijek izmiče. J. Dubois kaže da zadatak gramatike nije da »uspostavlja liste«, ali gramatika bez dovoljno podataka nije studentu dovoljno korisna.

U radu sa studentima analiza jednostavne i složene rečenice nema za cilj da na tradicionalan način utvrđuje *samo* od kojih se dijelova rečenica sastoji, kojoj vrsti pripadaju njeni sastavni dijelovi i kakvu funkciju obavljaju, već da student na modelima francuskog jezika produbljuje svoje znanje o njegovom funkcioniranju. Da bi, naime, mogao ocijeniti gramatičnost nekoga francuskog iskaza, mora izučavanjem brojnih modela postići adekvatnu kompetenciju. Da bi se taj cilj postigao, sva su sredstva dobra, i uzusi tradicionalne gramatike kao i zasade moderne lingvistike. Da bi od rečenice:

Pierre m'a annoncé son départ.

student napravio: Pierre m'a annoncé qu'il partait (allait partir, partirait...) put je dug i nimalo lak. Svatko tko je poučavao sjetit će se koliko puta učenik »zaglibi« u slaganju vremena. Kad tradicionalna gramatika kaže da složena rečenica ponavlja na višem nivou strukturu jednostavne rečenice, možda bismo mogli dodati da je to svakako na »težem« nivou, jer složena rečenica uključuje gramatičke prisile (contraintes) koje jednostavna rečenica nema. Studentu se u toku rada stalno ukazuje na razlike *govornog* i *pisanog* jezika. Nema statističkih podataka o tome koliko je subordinacija prisutna u govoru,

ali na temelju iskustva možemo reći da govor izbjegava složeni tip rečenice, jer je umjesto:

Il a promis qu'il viendrait.

lakše reći:

Il viendra; il a promis.

Ako se radi o složenoj rečenici, i tu postoje nijanse u govoru i u pismu.
Npr. složena rečenica:

Je crains qu'il ne vienne.

karakteristična je za pisani oblik (odnosno za birani govor). U govoru ćemo čuti:

J'ai peur qu'il vienne.

Radi se i o promjeni leksika (umjesto: craindre — avoir peur) i o promjeni strukture (*ne »explétif«* u govoru ispada). Smatramo da je nužno uspoređivati govoru i pisanu sintaksu jer se one bitno razlikuju. Neki glagolski oblici i načini (*passé simple*, *subjonctif imparfait*, *subjonctif plus-que-parfait*, *conditionnel passé 2e forme*) nisu uopće prisutni u govoru, dok ih u pismu susrećemo. Student mora naučiti kada i zašto. Naime, prve korake u učenju stranoga jezika, student najčešće čini na temelju pedagoških, fabriciranih tekstova koji su priređeni za nastavu, pojednostavljeni i imitiraju govorni jezik. Danas se sve više teži autentičnim tekstovima, ali ni oni nisu književni, tako da tu prazninu treba popuniti u starijim godinama učenja. Ako pratimo studentske pismene radove slobodnog tipa (*redaction*), uočiti ćemo da manipuliranje složenom rečenicom predstavlja problem i da student vrlo često započinje strukturu koju nije u stanju dovršiti.

Analiza složene rečenice bazira se na raznim tipovima vježbi:

1. Transformacija jednostavne urečenice u složenu zavisnog tipa kako bi se uočile sve funkcije:

Il a été puni à cause de sa négligence.

Il a été puni parce qu'il a été négligent. (izražavanje uzroka).

Je désire une seule chose: votre bonheur.

" que vos soyez heureux. (apozicija).

C'est une personne digne de respect.

" qu'on la respecte. (dodatak pridjevu)

Il est nécessaire de lire.

" qu'on lise. (subjekt)

itd...

Ove se transformacije naravno obavljaju u oba smjera.

2. Transformacija nezavisnih složenih rečenica u jednu i obratno:

Son accueil a été froid; cela m'a déçu.

La froideur de son accueil m'a déçu.

Cette remarque est opportune; cela convainc l'auditoire.

L'auditoire est convaincu de l'opportunité de cette remarque.

3. Transformacija uzročnih u posljedične i obratno:

Comme personne n'avait rien à ajouter, la séance fut levée.

Personne n'avait rien à ajouter si bien que la séance fut levée.

Comme il y avait beaucoup de fruits cette année, on ne savait pas où les mettre.

Il y avait tellement de fruits cette année qu'on ne savait pas où les mettre.

Napominjemo da izražavanje posljedice predstavlja za studente veliku i neobjašnjivu teškoću, ali ona je generacijama prisutna.

4. Zamjena relativne rečenice pridjevom (vrlo dobra jezična vježba)

Une installation qui est faite en attendant. (provisoire)

Les régions qui se ressemblent. (semblables)

Une perte à laquelle on ne peut pas remédier. (irréremédiable)

Un incident qui se produit par hasard. (fortuit)

5. Ispravljanje neispravnih rečenica:

La réunion à qui je dois assister commencera dans dix minutes.

Je vous envoie une petite chienne par ma servante qui a les oreilles coupées.

6. Transformacija nezavisno složenih rečenica u zavisno složene rečenice i obratno:

Plus on cherche à faire plaisir à cet enfant, plus il est désagréable. Cet enfant est d'autant plus désagréable qu'on cherche à lui faire plaisir.

Il porte des lunettes; depuis ses maux de tête ont disparu.

Depuis qu'il porte des lunettes, ses maux de tête ont disparu.

Vous avez beau être prudent, vous n'êtes pas à l'abri d'un accident. Quoique vous soyez prudent, vous n'êtes pas à l'abri d'un accident.

ili:

Il desherbe cette plate-bande; les fleurs se verront mieux.

7. Umetanje odgovarajućih veznika (pravih i nepravih)

Où irez-vous ... votre maison sera vendue? (quand)

Où irez-vous ... votre maison est vendue? (si)

Il m'a prêté son cahier ... je puisse copier la leçon. (pour que)

Il m'a prêté son cahier ... j'ai pu copier la leçon. (de sorte que)

Dites-moi ... a sonné. (qui)

8. Zadaju se elementi koje rečenica mora sadržavati (ili se zadaje tip rečenice), a studenti ih sami sastavljaju:

avoir beau, à mesure que, comme (temporel, causal, comparatif), si (conditionnel, interrogatif), si ... que (conséquence, opposition)

subordonnée relative (au subj.), consécutive (au subj.), interrogative indirecte, itd ...

9. Red riječi može se uvježbavati na neuređenom nizu riječi koje treba složiti u smislenu rečenicu:

demain — irai — cinéma — quartier — mon — de — j' — au

lune — Américains — ont posé — les — le — pied — la — sur

Vrlo su korisne vježbe na malim oglasima koji u francuskom ne sadržavaju sve jezične elemente, pa ih treba popuniti. Npr.

Directeur d'école retraité ach. cpt. mais. av. jdin.

Cède pte. ent. chauf. centr. cause santé

Kako su riječi i skraćene, treba ih odgonetnuti a zatim složiti u odgovarajuću strukturu.

10. Prijevodne vježbe na francuski jezik gramatičkih rečenica koje sadrže neku gramatičku teškoću.

Sve navedene vježbe, a ima i drugih, imaju za cilj da pomognu studentu da usavrši svoje govorno i pismeno izražavanje. Treća godina studija je ujedno i završna godina sistematskog izučavanja gramatike. Ovo završava dakle proučavanjem rečenice i njene strukture. To je svakako zanimljiviji dio posla, prije svega zato što studenti već imaju dovoljno znanja da mogu jezični sistem proučavati s određene distance, a ujedno provjeravaju i ocjenjuju svoju vlastitu jezičnu kompetenciju. Jezik se izučava kao sistem ali i tu postoji progresija, jer izučavamo dio po dio toga sistema u koncentričnim krugovima. Tako naš student u III godini na analizi može provjeriti u kojoj mjeri djeliće sistema usvojio; složena rečenica otkriva da li zna glagolske oblike, upotrebu konjunktiva, oblike i upotrebu zamjenica, slaganje vremena, upotrebu veznika i prijedloga, itd. Sve praznine u znanju izlaze na površinu pa je stoga neobično važno popuniti što je eventualno bilo ispušteno ili propušteno.

Završimo citatom kojem nije potreban komentar: »J'ai appris lentement la grammaire« (A. de Saint-Exupéry, Pilote de guerre).

Marija Bužan-Buršić

KREATIVNO UČENJE U USMJERENOM OBRAZOVANJU

U novije se vrijeme posebna pažnja pridaje kreativnom učenju. S teorijskog stajališta nije potrebno posebno objašnjavati što je kreativnost u nastavi, ali treba pokazati kako to izgleda u praksi. Volja i ljubav prema radu mnogo pomažu pri ostvarenju kreativnosti u nastavi. Zato kreativnost neće biti umanjena ni onda kada nema udžbenika ili nekog drugog nastavnog materijala.

U završnom stupnju usmjerenog obrazovanja nekada smo oskudijevali udžbenicima za pojedine struke i nastavnik je morao organizirati sat pronalazeći literaturu i sve što je potrebno da bi sat bio uspješno izveden.

Potrebno je stalno usavršavanje u struci i uz to poznavanje psihologije, što nastavniku omogućava upoznavanje potreba i mogućnosti polaznika te ostvarivanje svojih ideja.

Ovaj prilog donosi nekoliko primjera rada iz kojih se vidi kako se može djelovati na razvoj kreativnosti u polaznika.

Program engleskog jezika u usmjerenju turistički radnici, pruža bogato područje rada na ostvarivanju kreativnosti. U ovom se programu mogu koristiti nastavni paketi, prospekti, turistički vodiči, TV-emisije i udžbenik koji je nedavno izašao: AN ENGLISH READER — SOCIAL STUDIES AND ARTS, autorica M. Jurčić i J. Brihta.

Udžbenik je olakšao rad jer je potreban radni materijal na jednom mjestu. Tekstovi su zanimljivi, zadaci primjereni pa polaznike potiču na raz-